

redacteur, die het grootste gedeelte van de vijftig verleden jaren de leiding heeft gehad, verklaart, dat Jachin aan deze principes „aldoor getrouw is gebleven“, dan is begrijpelijk, dat dit beoordeelingswerk voor den opbouw van een waardebeoordeling naar christelijk beginsel van groote beteekenis is geweest, maar ook op den groei der christelijke jeugdlektuur invloed heeft geëffend. En zeker is er dan alle reden om het gouden jubileum van dezen arbeid te herdenken.

Het tweede artikel van den tegenwoordigen redacteur, Ds J. A. Tazelaar, handelt nader over de „Methode, beteekenis en resultaten van Jachins Boekbeoordeling“. Het is allereerst de verdediging van de methode, die, tegenover andere mogelijkheden, door Jachin steeds is gevolgd en vastgehouden. Voorts is het de teekening van de beteekenis, die het werk gehad heeft voor de organisatie, de vereniging als zodanig, voor de onderwijzers individueel, voor de leerlingen. Vooral over dit laatste punt worden belangrijke mededeelingen gedaan in verband met het evangeliseerend karakter van de Zondagsschool en den aard van haar bevolking. Ten slotte geeft de redacteur een inzicht in de resultaten. Hij noemt cijfers van beoordeelde boekjes (ongeveer 2000), percentages van goed- en afkeuring, enz., en hij wijst ook op de resultaten voor zusterorganisaties en uitgevers.

De derde afdeeling uit het Gedenkschrift brengt een aantal „memorabilia“, die bij het gouden jubileum de aandacht verdienen: een lijst van de redacteurs en van de uitgevers der Boekbeoordeling, een opgave van de brochures over de boekbeoordeling, van onderwerpen uit de algemeene beschouwingen, titels van korte artikelen, die ter inleiding op de verschillende jaargangen werden gegeven, een lijst van auteurs en uitgevers, wier werk beoordeeld is.

Eindelijk volgt dan de recensie van de uitgaven in het vijftigste jaar, 1934, 71 bladzijden groot. Als gewoonlijk gaan daaraan vooral algemeene beschouwingen, waartoe aard en vorm van wat ditmaal aan de markt is gebracht aanleiding geeft: een kort artikel over den eisch tot eenvoudigheid en natuurlijkheid van het kinderboek, over de prijsvragen, die zijn uitgeschreven, over denkwaardigheden uit den kring der bij het werk betrokkenen. En dan komen, gerangschikt naar grootte en prijs, de afzonderlijke besprekingen, die een inhoudsaanwijzing omtrent elk nieuw uitgekomen boekje met strekken en een gemotiveerde conclusie geven omtrent het al of niet, bijzonder of minder aanbevelenswaardig. Telken jare heb ik over de waarde van dit beoordeelingswerk geschreven: om niet te uitvoerig te worden laat ik het voor ditmaal bij de vermelding, dat het staat op hetzelfde hoge peil, dat Jachin in de vijftig jaren van deze werkzaamheid heeft bereikt en heeft weten te handhaven. Voor ieder, die met deze lectuur in eenigerlei opzicht te maken heeft, is deze wegwijzer onmisbaar.

Boven schreef ik, dat ik mij van recensie van dit boek zou onthouden. Maar het gaat niet buiten de grenzen van de gewenschte objectiviteit, als ik de vereniging Jachin met deze mooie en nuttige uitgave van harte gelukwensch, omdat het voor iedereen belangstellenden lezer duidelijk is, dat ze de beteekenis van het werk, dat een halve eeuw lang verricht werd met toewijding en zorg, met be-

langelooze medewerking ook van velen, in een helder licht stelt.

Als ik mij een opmerking mag veroorloven — ze raakt trouwens den vorm — is het deze, dat een meer feestelijk uiterlijk van deze feestuitgave wel op zijn plaats zou zijn geweest. Gezien de gelegenheid is dat uiterlijk al te bescheiden.

C. T.

III ZIELKUNDE III

Hernieuwd Apollinarisme?

IV

De vorige maal zagen wij dat de psychologie van Apollinaris uitgaat van de onderscheiding tusschen vorm en stof. Daarbij ziet Apollinaris dan als vormgevend principe de nous, het denkende en willende verstand, welke nous auto-craat is.

Het zal duidelijk zijn dat het uiterst moeilijk is om deze opvatting van Apollinaris op moderne wijze uit te drukken. De onderscheiding tusschen vormgevend principe en stof is zoo geheel anders dan die van den modernen tijd, dat het al dadelijk niet mogelijk is hier in de huidige psychologie vergelijkingspunten te vinden.

Wij kunnen dan ook niet anders doen dan naast de Apollinaristische opvatting de onze plaatsen. Maar wij zeggen opzettelijk naast die van Apollinaris. Het is al direct niet mogelijk om onze eigen opvatting te geven in de terminologie van Apollinaris.

Met een begrip als „nous“ kunnen wij niet werken. Met een begrip als stof evenmin. Met een begrip vormgevend principe ook al niet.

Wij zullen dus onze opvatting weer moeten geven in andere woorden dan die, welke wij gebruikten voor de weergave van de opvatting van Apollinaris.

In de eerste plaats willen wij er op wijzen dat wij den eenen levenden mensch zien als een levende eenheid. Deze levende mensch is een openbaring der menselijke natuur, maar op zoodanige wijze, dat er een drager is van die natuur, omdat er is een persoon die deze natuur heeft, draagt, en in wien de natuur tot openbaring komt, terwijl de persoon zelf zich alleen door de natuur openbaren kan.

De levende mensch is dus niet een optelsom, maar een organische eenheid. De natuur is niet levend geworden door de persoon en de persoon niet door de natuur.

Maar in de bedeeling van dezen tijd kan de persoon niet leven zonder natuur en kan de natuur zich niet openbaren zonder persoon.

De persoon bezit, draagt de menselijke natuur; heeft de menselijke natuur.

De persoon, het eigenlijke „ik“ in specialen zin, de geest, die door God geschapen is, bezit alles wat van de menselijke natuur is, wijl deze persoon in meest strikten zin geheel de menselijke natuur heeft.

Aan deze menselijke natuur zijn alle menselijke eigenschappen eigen. Niets menselijks is

kent en erkent; het is met een gevoel van herademing, dat men uit de beklemming der mechanistische wereldbeschouwing komt in de nieuwere gedachtenwereld, die bevrijding geeft van veel drukkende dogmatische vooroordeelen, en metafysisch totaal anders is georiënteerd.

Het is toch een erkenning van niet te onderschatten beteekenis, waarmee de natuurwijsbegeerte thans komt tot het postulaat van een dirigerende intelligentie der wereld. Hoe langen tijd had zij met den meesten nadruk bij iedere voorkomende gelegenheid verzekerd, dat ze nimmer de behoefte gevoelde aan zulk een postulaat, omdat haar wereldverklaring alle bekende verschijnselen omvatte en volkomen sluitend was! Wel was het voor wie scherp hoorde, alsof zich in den nadruk, waarmee die verzekering telkens weer gegeven werd, toch iets verried van een afkeer van een diepergaande discussie over dit thema, en van een dogmatische vooringnomenheid, die het in zichzelf onbewijsbare met te meer overtuiging poneert, naarmate het besef van onbewijsbaarheid grooter is. Maar daardoor is het verschil met den huidige toestand slechts te opvallender. Want thans wordt immers grif toegegeven, dat het toeval toch bezwaarlijk meer kan dienen om op te treden in de functie van de onbekende ordenende en richtende kracht, die zich in de wereld nog openbaart voor de oogen der natuurwetenschap, als ze zich in haar binnenkamers begeeft voor haar uiterste overleggingen. De leer van het toeval als wereldverklarend principe heeft in de laatste jaren een zeer gevoelig knauw gekregen, zoodat ze door de voornaamsten en grootsten op het gebied der natuurwijsbegeerte als onbruikbaar terzijde wordt gezet.

Wanneer men nu alleen dit ééne gegeven neemt en dan alles in de juiste proporties tracht te

aan die natuur vreemd. Maar aangezien de persoon, het „ik“ ook geheel die menselijke natuur bezit, is ook aan die persoon niets onttrokken wat de menselijke natuur heeft en kwalificeert.

De menselijke natuur is zóó geschapen, dat zij niet tot openbaring komen kan, indien God haar niet tot openbaring brengt in de vereeniging met de menselijke persoon. En omgekeerd is het de wet Gods voor het leven der menschen dat God ook die menschen op organische wijze tot het leven roept. Eenerzijds is het volkomen waar, dat zij geschapen worden als God Zijn Geest uitzendt, en anderzijds is het even waar, dat ieder mensch vrucht is van de samenkomst tusschen een man en een vrouw. Ook de bevruchting gaat niet buiten het bestel Gods om; en in datzelfde bestel heeft God den regel gegeven, dat Hij bij het ontstaan van het nieuwe leven door Zijn scheppende almacht een persoon doet geboren worden en niet een onpersoonlijk ding.

Al de kwaliteiten van de menselijke natuur worden door die natuur zelve gedragen. Daarom is de menselijke natuur uitdrukking van datgene wat het algemeene is, wat wij allen samen hebben. Maar in die menselijke natuur ligt niet ook het individuele activeeringsprincipe voor de kwaliteiten. Het is naar wij meenen duidelijk, dat het a priori uitgesloten moet zijn, dat een natuur in zich draagt de kiem voor persoonsprincipes, die één en ondeelbaar zijn. Immers, de persoon is juist datgene wat niet aan een ander eigen is. De persoon is het volkomen „Eenmalige“. De natuur daarentegen is datgene wat gemeenschappelijk is aan allen, is datgene wat er steeds is wanneer er menschen zijn.

Maar het moet ook duidelijk zijn dat dit algemeene, dit steeds aanwezige nimmer bron kan zijn of beginsel voor het speciale, wanneer dat speciale tegelijk persoon, individualiteit en zelfbewuste en onsterfelijke persoon is. Wij zeggen hiermee geen nieuws, wij sluiten ons hiermee geheel aan bij datgene wat steeds door de gereformeerde theologie werd gehandhaafd.

Wij geven hier nogmaals een citaat van Bavinck, dat wij reeds eerder aanhaalden. Wij geven het nogmaals, omdat in dit citaat zoo duidelijk hetzelfde tot uitdrukking komt als hetgeen wij zeiden.

„Maar natuur is het substraat, het suppositum, datgene waardoor iets is wat het is, principium quo; en persoon is het subject niet van eene natuur in het algemeen, maar van eene redelijke natuur. Persoon is het in en voor zichzelf zijnde, dat de eigenaar, bezitter en heer is van de natuur, een complementum existentiae, het subject, dat door de natuur met haar ganschen rijken inhoud leeft, denkt, wil, handelt enz., waardoor de natuur eene voor zichzelf bestaande wordt en geen accidens van een ander is.“ (Dr H. Bavinck, Geref. Dogmatiek Dl. III 2e druk blz. 333.)

Ik kan nu bij den mensch spreken van zijn verstand, wil men, van zijn „nous“. Deze „nous“ is er, krachtens den aard van de menselijke natuur en krachtens het feit dat er een geschapen persoon is die de noëtische principia, die in de menselijke natuur aanwezig zijn, activeert. Deze persoon is ook zelf aangelegd op deze noëtische principia, zoodat ik zeggen kan, dat die levende

zien, dan blijkt, dat daarmee reeds eensklaps de geheele achtergrond, waartegen zich het natuurwetenschappelijk bedrijf afspeelt, is veranderd, metafysische diepte heeft gekregen en een religieus perspectief. Maar bovendien hebben wij reeds gezien, hoe ook op andere, uitermate belangrijke punten de natuurwijsgeerige denker meer ruimte en vrijheid van beweging heeft verkregen, hoe aan de heerschappij van een onvermurwbaar, physisch georiënteerd, determinisme een einde kwam en hoe het wereldbeeld der physica in zijn geheel geschikter werd om den mensch erin op te nemen. Afziende van allerlei details, kan men zeggen, dat het uiterlijke beeld en de innerlijke structuur der moderne natuurphilosophie een wezenlijke verandering heeft ondergaan, die zich in velerlei opzicht zal uiteten.

Het is duidelijk, dat daardoor allereerst haar verhouding tot de theologie is gewijzigd. Terwijl vroeger in de studiën der theologie voor haar besef alleen maar tijd verspild werd aan onwezenlijke phantasmen, krijgen nu diezelfde grootheden weer meer lijn en gestalte. Waar er eerst dus nauwelijks meer van een betrekking sprake kon zijn, daar is het ook thans nog teveel gezegd, dat nu weer een levende verhouding en wisselwerking tusschen natuurwetenschap en theologie, beide als zuivere wetenschap genomen, zou zijn hersteld. Hoogstens kan men zeggen, dat het bestaansrecht der theologie weer wordt ingezien en dat haar studiën haar niet meer zoo zinloos voorkomen, als vroeger het geval was. Maar overigens kan men zelfs heden ten dage nog nauwelijks spreken van een levendige betrekking tusschen de theologische en de natuurwetenschap, die zich immers zou moeten uiteten in een vruchtbare dia-

mensch
Deze n
zij is ee
verstand
principe
vorm kri
De mer
gene wat
wat in ie
geheel pe
Dit „ik“
boven uit
Maar h
tuur van
is om sh
baring t
van het i
en eigenh

Het zal
aan te b
weten d
„nous“ in
delijke n
dan gewe
volledige
was.

Immers
dachte d
twee prin
stof. Bij d
dm dat d
meer is
Terecht
veroordee

Maar h
te moete
Zooals
is van zij
de mensc
vereenigd
en door
dit van e

Hij had
wording
en persoo
sluit de v
natuur w
geen enke
doch van
ceptie af
den pers
zichzelf
assumit.

niet inco
Dorner b
persoonlij
zij was t
den Logo
al hare
leefde, d
Dat zij ni
afzonderli
vloede ni
uit, dat
den Logo

Hiermee
ben dan
gereforme
Bavinck t

lectiek ov
beide besl
uitwissel
ook blijke
boekje va
len door
voor aller
preciesere
ven bescl
treedt me
wetenscha
derd, en l

Zoo ko
Freiburg
schen the
muleeren
aard. Ten
vangende
theologie

van het g
een der c
is ze geve
ging zijn
in de gehe
opvatting
steunt teg
mensch in

Deze fo
meest gel
allerminst
lange besc
om te der
die tegena
is, de be
zooals hij
immers o

POPULAIR-WETEN- SCHAPPELIJKE SCHETSEN

De huidige verhouding van natuurwetenschap en theologie.

VII. (Slot.)

Het is dus waarlijk niet gemakkelijk over de geheele linie met zekerheid vast te stellen, wat er zich nu eigenlijk precies op het natuurwetenschappelijk erf afspeelt, en het is moeilijk die verschijnselen, zooover scherp te onderkennen, op de juiste waarde te taxeren.

Reeds werden eenige punten genoemd, waartoe zich langzamerhand een communis opinio begint af te tekenen, en reeds werd het gevaar voor een christelijke natuurwijsbegeerte gesignaleerd, om voorbarige conclusies ten haren gunste uit de positieverschuivingen te trekken, een gevaar, dat te nauwgezetter vermeden dient te worden, omdat de natuurphilosophie van deze kleur spoediger in discredit geraakt, wanneer ze een onjuiste gevolgtrekking maakt, dan het geval zou zijn bij de meer algemeen aanvaarde systemen.

Anderzijds mag men er zich natuurlijk niet uit louter angstvalligheid toe laten verleiden de oogen te sluiten voor het goede, dat het nieuwe bevat. En dat goede is, vergeleken met vroeger, waarlijk niet gering. Het belangrijkste ervan is niet gelegen in allerlei kleine detailpunten, maar veel meer in een verandering van het algemeene aspect. De geheele atmosfeer, waarin zich het natuurwijsgeerig denken beweegt, is, tegenover de voorafgaande aera, minder drukkend geworden voor wie naast de materiële ook geestelijke grootheden